

DIN CLASĂ, ACASĂ

GHID DE IDENTITATE CULTURALĂ ROMÂNEASCĂ

Din clasă, acasă

Ghid de identitate culturală românească

Coordonator Alexandru L. Cohal

editura
palatul
culturii

iași
2020

Autori:

Alexandru L. Cohal
Ioana Repciuc
Adina Hulubaș
Dan Gabriel Sîmbotin
Flavius Viaceslav Solomon
Florin Teodor Olariu
Veronica Olariu
Andrei Cușco
Ioan Mircea Farcaș
Ana Daniela Farcaș
Dorin Dobrinicu
Alexander Rubel
Lavinia Grumeza
Leonidas Rados
Hannelore Baier
Ramona Besoiu
Ioan Marian Țiplic
Sorin Radu
Roxana Gabriela Curcă
Oana Topală
Dorina Apostol
Mariana Paliev
Mihaela Horumbete
Lucian Eduard Condruț

Acest volum este publicat în cadrul Proiectului *Migrație și identitate în spațiul cultural românesc. Abordare multidisciplinară* (CCCDI – UEFISCDI, PN-III-PL-1.2-PCCDI-2017-0116 I 48PCCDI/2018)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**Din clasă, acasă : ghid de identitate culturală**

românească / ed., coord.: Alexandru L. Cohal. - Iași :

Palatul culturii, 2020

Conține bibliografie

ISBN 978-606-8547-46-6

I. Cohal, Alexandru (ed. ; coord.)

314.7

Toate drepturile rezervate. Nicio parte din această publicație nu poate fi reprodusă sau folosită **în scop comercial** în niciun fel și prin niciun mijloc – fotografic, electronic sau mecanic, inclusiv prin fotocopiere, înregistrare sau sisteme de stocare și interogare a datelor – fără acordul prealabil scris al editurii și/sau al autorului. Autorul poartă responsabilitatea textului și fotografiilor conținute în această publicație.

© Editura PALATUL CULTURII, 2020

Piața Ștefan cel Mare și Sfânt, Nr. 1, Iași 700028, România

Tel.: 0040 232 218383 Fax: 0332408166 www.palatulculturii.ro

ISBN 978-606-8547-46-6

copiilor

Prefață

0. Ce este această carte

Ghidul răspunde exigenței educatorilor români din străinătate de a arăta copiilor români „normalitatea” migrației concomitent cu „firescul” românității de peste hotare. Profesorii și părinții vor putea deopotrivă să-l consulte, iar destinatarii finali ai acestuia sunt copii de migranți cu vârste școlare de la ciclul preșcolar la cel liceal.

Ghidul oferă instrumente pentru înțelegerea mai profundă a relației dintre mișcare și sedentarism, deconstruind imaginile mai mult sau mai puțin stereotipate pe care majoritari și minoritari deopotrivă le construiesc pe seama migrației, din cele mai vechi timpuri până azi. Nu mai puțin important, Ghidul vine în întâmpinarea dificultății acestor tineri de a detecta elementele definitorii și autentice ale românității, în frământarea lor profundă, cu totul comprehensibilă, cauzată de procesele de imersiune în cultura țării de destinație a migrației.

1. „Migrație și identitate în spațiul cultural românesc”

Câteva informații despre etapa de cercetare ce stă la baza proiectării și realizării Ghidului sunt necesare pentru a arăta motivele alegerilor făcute. În intervalul 2018-2020, împreună cu colegi de la filiala din Iași a Academiei Române, Florin-Teodor Olariu, Ioana Repciuc, Veronica Olariu, Adina Hulubaș, Dan-Gabriel Sîmbotin, la care s-au alăturat colegi de la Universitatea Tehnică Cluj-Napoca – Centrul Universitar de Nord Baia Mare, Ana-Daniela Farcaș și Ioan-Mircea Farcaș, am realizat cercetări de teren în vederea înțelegerii specificului actual al migrației românești din Italia, Spania și Franța, în cadrul proiectului „Migrație și identitate în spațiul cultural românesc”¹.

Centrată pe studiul *familiei migrante* ca unitate conceptuală fundamentală a fenomenului migrației, o mare parte a acestei cercetări s-a focalizat pe studiul adulților migranți și o parte consistentă pe studiul copiilor, în relațiile pe care le întrețin în familie și la școală. Mai precis, au fost efectuate interviuri cu familii ale românilor din Italia, Spania și Franța (2018-2019), s-a asistat la ore de „Limbă, Cultură și Civilizație românească” (2018), a fost organizată o masă rotundă pe tema predării limbii române ca limbă „nematernă / străină / maternă bis” în cadrul unui congres internațional² (2018). Faza finală a constat în realizarea Ghidului, lucrare ce adună în paginile sale contribuțiile a 23 de autori proveniți din mediul școlar și universitar, majoritatea lor fiind cercetători ai proiectului MIRO (2019-2020).

Rezultatele cercetării au arătat că nevoile intermediarilor (educatorii) și ale destinatarilor finali (copiii) nu puteau fi rezolvate prin scrierea unei altei cărți despre migrație

¹ <https://miro.acadiasi.ro>, Proiectul 2, „Componenta etnolingvistică a identității în contextul migrației: comunitățile românofone din Europa Occidentală”.

² https://www.philippide.ro/pages/manifestari_stiintifice.html

sau despre cultura română, dacă doream ca rodul muncii noastre să servească scopului propus. Situația din teren a arătat că, dimpotrivă, pentru ca Ghidul să ajute realmente, era nevoie de o abordare în consonanță cu (1) specificul beneficiarilor acestuia (copiii migranților în interiorul familiei migrante), (2) specificul intermediarilor actului educativ (profesori și, din nou, părinți), (3) specificul contextelor de predare/învățare a elementelor de limbă, cultură și civilizație românească. Următoarele paragrafe ilustrează concluziile rezultate în urma cercetării și expun deciziile editoriale luate în realizarea Ghidului.

1.1. Familia migrantă

Din lipsa experiențelor precedente în gestionarea migrației și în egală măsură din cauza curențelor economice, atenția migranților coagulați în asociații culturale sau grupați pe lângă parohii nu s-a îndreptat în mod consistent înspre transmiterea „identității” către copiii lor. Copiii migranților sunt considerați români „din oficiu”, atât lingvistic cât și cultural, pentru simplu fapt că părinții lor sunt români. Mulți părinți aleg să nu vorbească românește în familie într-o cantitate suficientă transferării limbii de origine către generația copiilor și nici nu intenționează să-i stimuleze pe aceștia să citească și să scrie în limba română; toate acestea vin în schimbul speranței unei mai rapide integrări în societatea gazdă. Or, cum socioantropologia migrației a arătat în mod convingător, este la nivelul celei de a doua generații de migranți locul în care „se joacă” conservarea identității culturale și în urma căreia rezultatul merge ori către o a treia generație complet amnezică, ori către o a treia generație în care elementul românesc, în ciuda unor firești hibridizări și repoziționări, coexistă în creuzetul identitar alături de cel majoritar, dat de cultura țării gazdă.

Concluziile cercetării comportamentelor etno- și socio-lingvistice ale migranților în raport cu limbile și culturile în contact din Italia, Spania, Franța, în special pentru prima generație de migranți, afirmă menținerea trăsăturilor românității în liniile sale definitorii, respectiv conservarea limbii – în ciuda unui aparent declin – cât și a unor atent păstrate obiceiuri și tradiții precreștine și creștine, în concomitență cu accelerarea aculturației, prin absorbția de caracteristici cultural-identitare proprii țărilor de destinație a migrației.

Cum se manifestă, prin urmare, identitatea românească la migranții pe care i-am studiat?

Aceste manifestări cuprind o paletă largă de exprimări ale românismului, de la exagerări naționaliste revanșarde, însoțite de falsificări grosolane ale adevărilor istorice, până la patriotism autentic, în esență critic față de propria cultură; de la adoptări comerciale ale tradițiilor până la înțelegeri profunde ale obiceiurilor, superstițiilor și credințelor creștine și precreștine (re)activate în țara de destinație a migrației. Între aceste extreme se află majoritatea silențioasă, cea care interpretează cum consideră a fi mai oportun postura dificilă, dar stimulantă, de a se situa „între lumi”, adoptând acele atitudini și comportamente utile proiectului migrator. Lucru limpede, cu cât copiii lor înaintază în cariera școlară, cu atât perspectiva întoarcerii în România se îndepărtează și cu atât crește nevoia de a oferi tinerei generații suport lingvistic, cultural, psihologic. De fapt, în schimbul unei credințe despre o românitate unică, superioară și neînțeleasă, migranții români și cu precădere copiii lor au nevoie mai degrabă de un set de informații furnizate de specialiști avizați despre ceea ce are de spus civilizația românească și despre ceea ce aceasta manifestă ca potențialitate, în concertul european și mondial, cu excelențele și cu limitările ei actuale.

1.2. Educatorii: părinți și profesori români în străinătate

Elemente de limbă, cultură și civilizație românească sunt oferite copiilor de migranți prin intermediul organismelor din țările gazdă care promovează multiculturalitatea, în școli și în asociații cu profil multicultural, dar mai ales datorită organismelor din România care derulează proiecte de susținere a identității românești pentru românii din afara țării. Aici ne referim deopotrivă la atenția oferită de ministerul de profil minorităților românești istorice, la granița cu Ucraina, Republica Moldova, Serbia etc., cât și comunităților de români din recentul val de migrație în Europa Occidentală (Italia, Spania, Marea Britanie etc.). Dacă țările care îi primesc sunt interesate mai cu seamă să îi încorporeze pe migranți și, în special, pe cei din a doua generație, pe care îi numesc „noii italieni”, „noii spanioli” ș.a.m.d., prin derularea programelor culturale pe termen lung România are un dublu interes: să îi susțină pe migranți în calitatea lor de cetățeni români în afara granițelor și să înlesnească revenirea celor care, astăzi în afara granițelor, în viitor ar putea alege să se întoarcă în țara de origine.

E limpede că în ambele cazuri subiecții asupra cărora se concentrează cele mai ample acte cultural-educative prin instituții sunt copiii și tinerii, așa-zisa a doua generație de migranți. Atenția trebuie să se focalizeze mai ales asupra celor cu vârste școlare mici și medii, pentru care cultura părinților este de multe ori o cultură exotică și pentru care limba acestora este în multe cazuri o limbă cvasi-străină.

Începând cu 2007, Ministerul Educației și Cercetării din România oferă copiilor recentei emigrații românești în țări precum Italia, Spania, Belgia, Franța, Portugalia etc., prin intermediul școlilor unde există un număr suficient de mare de elevi românofoni interesați, un curs opțional de *Limbă, Cultură și Civilizație românească*, curs ținut de educatori, învățători și profesori români care au reședinta în respectivele țări, în proporție covârșitoare ei înșiși migranți, experți în limba țării gazdă. Inițiativă a Institutului Limbii Române, cursul de LCCR pune la dispoziția copiilor români, cel mai adesea bilingvi cu competențe minime ori inexistente de română scrisă, o cantitate însemnată de informație în limba română și permite astfel conservarea unei laturi esențiale a identității românești.

Alte inițiative similare, care nu au totuși anvergura cursului de LCCR, au loc pe lângă parohii, la inițiativa altor migranți români, cadre didactice specializate sau preoți și soțiile acestora, care adună în principal copiii credincioșilor în zilele de duminică și câteodată în vacanțele școlare, în jurul unor ateliere tematice în care învață pictura, olăritul, sau în cadrul unor ore de limbă și cultură română.

În fine, realizările cu cea mai redusă continuitate, dar nu prin aceasta de minimizat ca importanță, sunt cele organizate de asociații culturale cu specific românesc sau cu specific multiethnic, în care profesorii conduc proiecte de o săptămână sau de mai multe luni în care copiii migranților români învață elemente de cultură română, prin intermediul mai multor tipuri de inițiative: tabere de teatru, ateliere de arte și meserii, excursii, inclusiv în România etc.

Titlul volumului, „Din clasă, acasă”, nu este unul întâmplător: cum rolul familiei este extrem de important în actul educativ, mai ales la vârstele școlare la care ne-am oprit, acest Ghid va putea fi folosit inclusiv cu adulții din familie, copiii lor fiind invitați de dascăli să ia acasă (prin fotocopiere) pagini din Ghid, pentru lecturi ulterioare. Sensul principal pe care titlul aspiră să-l inducă cititorului este că informația oferită aici îl poate ajuta pe copilul migrant să

parcursă, prin descoperire și învățare, traseul inițiativ dintre **clasă** – spațiul educativ formal sau informal situat departe de casă, și **acasă**, locul intim în care individul își construiește pe cont propriu o lume întreagă, bazându-se pe percepții, senzații și credințe, adaptate locului și momentului. Acel „acasă” ultim pe care aspirăm să-l insuflăm reprezentanților celei de a doua generații de români din străinătate este un spațiu primitiv și loial în care pot să-și facă loc câteva dintre reprezentările emblematică ale românității, cristalizate în unele dintre momentele sale culturale tipice.

1.3. Specificul contextelor de predare/învățare

Nevoile copiilor migranților au rezultat a fi altele decât cele ale copiilor de aceeași vârstă din țară. În fața acestei realități, ne-am pus două întrebări: ce trebuie să conțină un *Ghid de identitate culturală românească* și cum trebuie să fie structurată informația, în așa fel încât să ajungem la o mai bună alegere a conținutului și la o structurare mai eficientă a informației?

Răspunsul la prima întrebare este următorul: dacă o definiție de lucru a identității culturale, istorice, geografice, sociale este modul în care o comunitate, un popor, se raportează la valorile perene ale umanității și la schimbările și provocările din jurul său, atunci cu atât mai mult pentru copiii de migranți povestea românității este una care se citește prin comparație cu narațiunile altor popoare. Așadar, subiecte precum nașterea, nunta, sărbătoarea, vecinul, străinul, arta, frumosul, urâtul, învățarea, călătoria, mișcarea de populații, cu toate declinările sale (migrația internă, internațională, deportarea, exilul etc.), moartea, familia, școala, munca etc., au fost tratate de autorii cărții din perspectiva comparației cu alte culturi, îndeosebi cu cele din țările europene, unde acești copii trăiesc, au prieteni, călătoresc, studiază. Contrastivitatea culturală, ori de câte ori a fost posibil, definește fiecare unitate a Ghidului de față.

Un alt aspect important legat de conținutul tuturor textelor este centralitatea „familiei”, în special a „familiei migrante”, în care copilul are un rol central, fiind și subiectul cel mai expus, cel mai sensibil, față de care toate celelalte interese ale adulților trebuie să se subordoneze. „Personajul principal” al Ghidului este copilul, în calitatea sa dublă de fiu/fică și elev; „personaje secundare” sunt adulții, în calitatea lor esențială de educatori, ori ca părinți/bunici, ori ca dascăli, fie ei profesori LCCR, fie ei profesori improvizați, dar nu mai puțin importanți, în diferite organizații, cluburi, asociații sau parohii cu interes pentru românitate. În paginile Ghidului, toți acești actori își vor găsi părți relevante ale experiențelor lor de migrație, experiențe în care, oglindindu-se, vor putea să observe cum și dacă acestea influențează ceea ce cred despre ei înșiși, despre alții, ori ceea ce alții cred despre ei ca români.

O altă provocare la care Ghidul răspunde cu succes este cea legată de structurarea informației. Cercetarea de teren din cadrul proiectului MIRO a confirmat faptul că, în marea lor majoritate, clasele de elevi, în cadrul orelor suplimentare organizate în școli, cât și grupurile de copii strânse în jurul unui educator, în cadrul orelor organizate în alte modalități decât cele „oficiale” (școlare) nu corespund criteriului omogenității vârstelor biologice ale copiilor, cu alte cuvinte grupul căruia profesorul i se adresează este compus cel mai adesea din copii cu vârste de 5, 6, 7, 8, 9 și chiar 10 ani, la aceeași oră de curs. Acest lucru impune o abordare psiho-pedagogică specifică, dar și existența unor materiale didactice care să permită profesorului să abordeze aceeași temă la grade de complexitate (atât cognitivă, cât și lexico-gramaticală) diferite. Este așadar necesar ca aceeași unitate de sens să fie abordată în două sau mai multe moduri, în funcție de grupele școlare țintă (preșcolari, elevi de ciclul primar, elevi

de gimnaziu, elevi de liceu), copii de migranți, cu care profesorul va dori să țină ore de limbă și civilizație românească.

Soluția tehnică aleasă în Ghid a fost aceea a împărțirii grafice a paginii în trei secțiuni, în care tema „lecției” este constantă, iar cele trei coloane se adresează, prin intermediul educatorului, diferitelor grupe de vârstă vizate. Astfel, prima coloană este destinată întotdeauna ciclului școlar celui mai mic, începând cu cel preșcolar, iar coloana din dreapta acesteia – ciclului imediat următor. Coloana a treia e dedicată întotdeauna educatorilor (fie ei profesori sau părinți), aceasta conținând explicația unor termeni de specialitate amintiți într-una dintre coloanele precedente. Niciodată nu „se sare” de un nivel, cu alte cuvinte, nu vom avea niciodată în aceeași pagină a Ghidului o coloană pentru nivelul primar urmată de o coloană destinată elevilor cu vârstă de liceu. În acest mod, educatorul va putea construi un parcurs educativ pe temele migrației și ale identității pe care îl va putea plia în funcție de vârsta copiilor și de gradul lor de înțelegere, inclusiv în funcție de gradul de competență lingvistică. Aceste soluții inovatoare au apărut inclusiv ca urmare a colaborării cu profesorii LCCR invitați în proiectul MIRO, o variantă redusă a Ghidului fiind experimentată în anul 2019, prin amabilitatea acestora.

Experiența LCCR

Profesorii LCCR ne-au împărtășit experiențele lor și ne-au pus la dispoziție schițele cu lecțiile pe care le desfășoară cu elevii, în marea lor majoritate adaptări ale materialelor avute la dispoziție și prin care aceștia căutau să răspundă eterogenității cu care se confruntau. În mare măsură, a rezultat că manualele clasice de limbă română, de geografie, de istorie etc. din școlile din țară nu fac față acestor provocări obiective și că predarea cursului LCCR implică un nivel de experimentare ridicat.

Astfel, mulți profesori LCCR sunt obligați de realitatea de la școală și de nivelul lingvistic al elevilor (în general mai scăzut decât s-a putut preconiza în programa inițială) nu numai să adapteze radical lecțiile din manuale, dar și să compună *ex novo* unități didactice cu care să poată capta grupul de elevi, pentru a-l putea conduce pe un drum al acumulărilor de cunoștințe. O oră de curs LCCR se desfășoară o dată pe săptămână – cel mult de două ori. La ea putem găsi în clasă un grup de 10-15 copii de vârste școlare diferite, cu „vechimi” ale migrației diferite, cu durate în ani de școală în limba română diferite și cu intenții diferite în a avea continuitate în frecventarea cursului LCCR. Aceste dificultăți îl condiționează pe educator să adapteze conținutul lecțiilor și forma de predare într-un ritm greu de imaginat într-o școală din țară.

2. Provocări

Niveluri de limbă română

Bibliografia de la care s-a plecat pentru deciziile legate de nivelul de limbă necesar în Ghid se regăsește în câteva lucrări recente, rezultate din cercetările efectuate la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj. Cităm aici *Descrierea minimală a limbii române (A1, A2, B1, B2) – un instrument lingvistic necesar în domeniul RLS/RLNM*, de E. Platon, I. Sonea, L. Vasiu, D. Vîlcu (2014), și *Manual de limba română ca limbă străină (RLS)*, de E. Platon, I. Sonea, D. Vîlcu (2012), ambele de la Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, disponibile și online (unde acronimul RLS înseamnă *româna ca limbă străină* și acronimul RLNM înseamnă *româna ca*

limbă ne-maternă). Firește, acesta a fost doar un punct de plecare, întrucât aceste manuale se adresează predării limbii române minorităților etnice din interiorul țării noastre, iar nu copiilor de migranți români din Occident, cele două populații prezentând caracteristici atât extralingvistice, cât și de repertoriu lingvistic diferite.

Dacă asupra contextului extra-lingvistic ne-am referit mai sus, în cele ce urmează vom enunța succint alegerile făcute în realizarea Ghidului din perspectiva limbii folosite.

Deși Ghidul nu este un manual de limba română, am ținut seama de complexul tablou recompus în urma cercetării și a parcurgerii literaturii de specialitate. Profilul lingvistic al grupului țintă (la rândul său compus din grupe școlare diferite, cum am văzut), este unul complex, în care nivelul de limbă română scrisă scade vertiginos odată cu scăderea vârstei, în care limba română este limbă minoritară într-un repertoriu lingvistic în care primează limba standard a țării de adopție și, eventual, dialectul sau limba regională de acolo. Cu cât elevii sunt mai mici, cu atât crește probabilitatea ca ei să fie de fapt monolingvi într-o limbă care nu este limba română. Chiar și cei cu vârste mai mari, care tind a fi bilingvi, au un grad de competență lingvistică mai scăzut decât copiii de aceeași vârstă din școlile din România, cauzat de mai puțină expunere la educație instituționalizată în română și de faptul că în general familia nu stimulează nici scrisul nici cititul în limba română.

Astfel, cu scopul de a facilita accesul la aceste texte, în vederea atingerii unui nivel inferior lui B2 pentru ciclul primar și inferior lui C2 pentru ciclul gimnazial, s-au urmat regulile expuse în cele ce urmează.

Pentru a ușura accesul la lexic, s-a ținut seama de câteva criterii esențiale: acolo unde s-a putut alege un cuvânt din fondul lexical principal al limbii române, acesta a fost ales în locul cuvintelor mai puțin frecvente în limba română (spre ex. „izolat”, în loc de „stinger”); acolo unde referentul se putea exprima printr-o sinonimie generoasă, s-a preferat folosirea unui cuvânt moștenit din latină, parvenit prin neogreacă sau de circulație romanică, însă acolo unde cuvintele aparțineau lexicului fundamental, s-au dat bineînțelese cuvinte ca „prieten” (în paralel cu „amic”), „babă”, „iubire”, „nevoie”, de proveniență slavă.

Nivelele gramatical și sintactic au fost „coborâte” până în maximum B1 pentru primar și maximum C1 pentru gimnaziu, inclusiv prin strategii precum: alegerea unor forme gramaticale mai simple (perfectul compus în locul mai mult ca perfectului, spre exemplu), evitarea unor sintaxe complexe (inversiuni, anacoluturi etc.). Acolo unde nevoile conceptuale ale unităților didactice s-au dovedit a fi mai importante decât criteriile de mai sus, au avut întâietate primele, autorii lăsând în text structuri lexico-gramaticale și sintactice deasupra nivelelor B1 și C1, cu convingerea că eventualele dificultăți vor fi lămurite de educatori.

Unele repetiții, adăugiri explicative, reluări la depărtare ale conceptelor au rolul de a permite înțelegerea și fixarea informațiilor furnizate, ele putând fi întâlnite mai ales în textele dedicate vârstelor școlare mici. În general se va observa că atât complexitatea conceptuală a temei tratate cât și nivelul lingvistic sunt mai scăzute decât cele din manuale sau culegeri de texte din România destinate aceluiași vârstă școlare. Efortul autorilor a fost unul constant în acest sens, mai cu seamă pentru că, după cum se știe, în popularizarea temelor literare, filosofice etc., dar și în cazul celor științifice, a scrie simplu fără a cădea în banalitate este cel mai greu, cum greu este să obții un text atractiv care să conțină și elemente de conținut care să suscite interesul de moment, dar care să și îndemne la cugetare și lecturi ulterioare de aprofundare.

Aspecte grafice

Textele sunt dispuse în coloane jurnalistice, cu scopul de a facilita lectura. Pentru a ușura reperarea cuvintelor pe rând, exercițiu tipic activității de recitare, am ales alinierea textelor la stânga. Fotografiile color au fost alese și prelucrate pentru a putea fi vizibile și în situația în care paginile cărții vor fi fotocopyate alb-negru. Pentru a nu îngreuna citirea, cu precădere în formele fotocopyate ale lecțiilor, am ales să nu folosim semnalarea sintagmelor importante prin text cursiv (*italic*), cu excepția titlurilor publicațiilor citate în bibliografie și a cuvintelor din glosar. În schimb, conceptele, sintagmele importante și cuvintele semnalate de autor sunt marcate cu ghilimele [ex. it. „auguri e figli maschi!"]. Glosarul a fost fixat în partea opusă cotorului cărții, pentru a preîntâmpina eventualele lipsuri din text ce ar putea să rezulte din imperfecta fotocopiare a paginilor. Ariile disciplinare din care provin unitățile didactice (etnologie, filologie, socio-antropologie, istorie și arheologie) au fost semnalate printr-o culoare iar nivelurile cărora li se adresează acestea (preșcolar, primar, gimnazial, liceal) sunt indicate deasupra coloanelor a doua și a treia.

Subiectele lecțiilor

Autorii textelor sunt specialiști în domenii precum pedagogia, socio-antropologia, filologia, etnologia, istoria, arheologia, unii dintre aceștia fiind practicieni sau autori de alte manuale și inițiative de popularizare a cunoștințelor de nivel academic. Subiectele abordate pleacă de la temele migrației și ale identității văzute ca procese desfășurate în timp și spațiu, cu accent pe migrația românească, selectând apoi acele trăsături identitare românești ce pot fi raportate la experiențele altor culturi, cu precădere cele din țările de destinație ale migrației. Experiența românilor ca gazde ale altor culturi și etnii, în relația cu minorități naționale precum sașii sau romii, își găsește și ea locul în paginile Ghidului. Unitățile lui sunt grupate în patru secțiuni: etnologia, istoria și arheologia, filologia și socioantropologia migrației. Nu puține unități ale Ghidului ies din limitele acestor secțiuni, ceea ce corespunde atât obiectivului nostru inițial, cel al multidisciplinarității subproiectelor și echipelor de cercetare din proiectul complex MIRO (cfr. *infra*) cât și necesității de a întocmi texte mai atrăgătoare și mai accesibile publicului țintă. Lesne de intuit, Ghidul nu acoperă toate posibilele subiecte ale migrației și ale identității românești în migrație; în acest sens, cu scopul de a înlesni educatorilor conceperea propriilor subiecte, am adăugat modelul grafic pe care l-am folosit la finalul fiecărei arii disciplinare abordate.

3. Autori

De la Filiala Iași a Academiei Române, Alexandru L. Cohal, Ioana Repciuc, Adina Hulubaș, Florin Teodor Olariu, Veronica Olariu, (Institutul de Filologie Română „A. Philippide”), Dan Gabriel Sîmbotin (Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane”), Flavius Viaceslav Solomon, Andrei Cușco, Dorin Dobrințu, Leonidas Rados (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”), Alexander Rubel, Lavinia Grumeza (Institutul de Arheologie); Roxana Gabriela Curcă de Universitatea „A. I. Cuza”, Iași, Ioan Mircea Farcaș, Ana Daniela Farcaș de la Universitatea Tehnică Cluj-Napoca – Centrul Universitar de Nord Baia Mare; Sorin Radu, Hannelore Baier, Ramona Besoiu, Ioan Marian Țiplic de la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu; Oana Topală (profesor colaborator al ILR, abilitată în predarea limbii române și limbii franceze, originară din Iași, în prezent „profesor de limba română și interculturalitate”

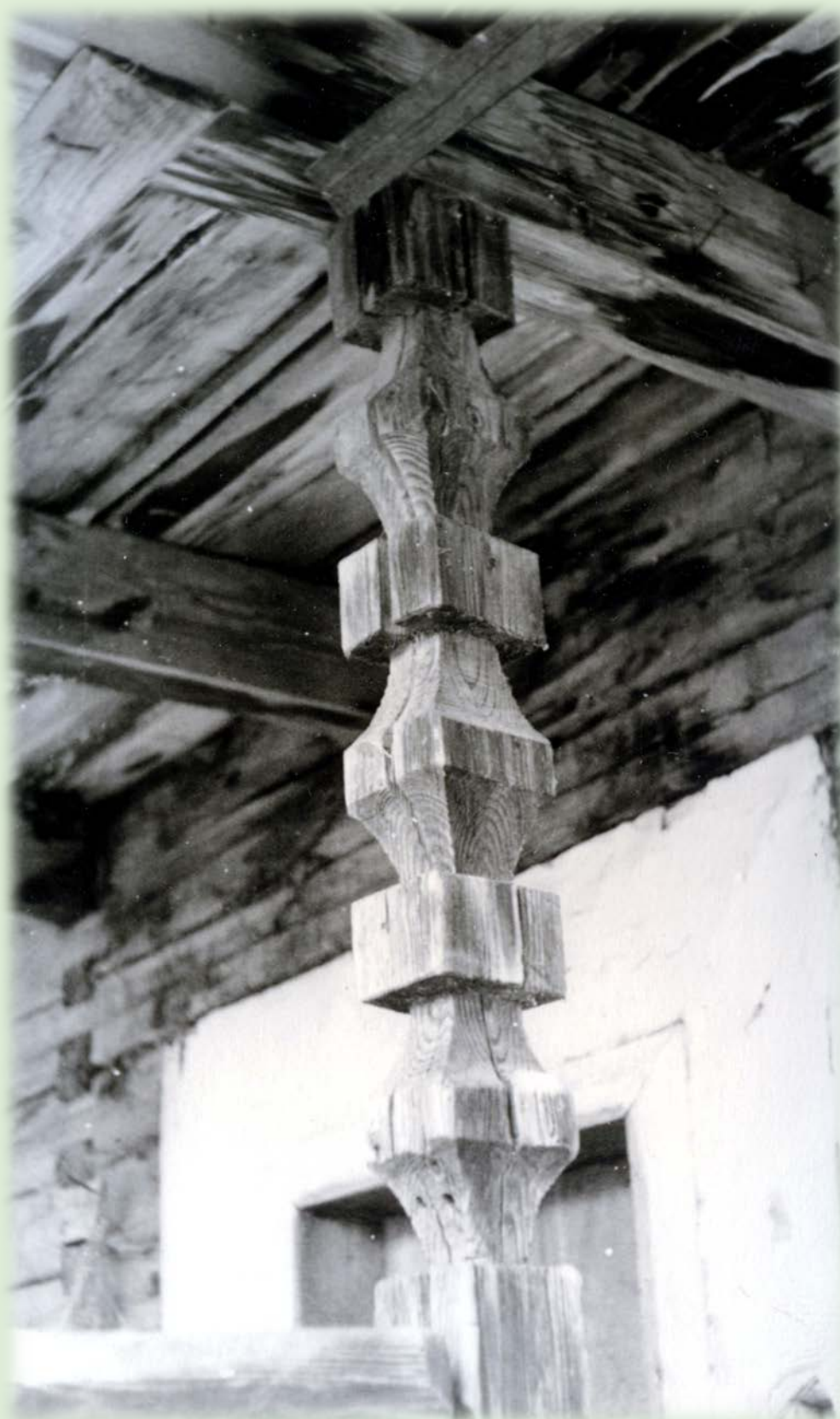
în Federația Wallonie-Bruxelles), Mariana Paliev (profesor colaborator al ILR, la bază învățătoare și profesor de științe umane, originară din Ploiești, psiholog școlar la Centrul Județean de Resurse Educaționale și Asistență Psihopedagogică – Ploiești, în prezent „cadru didactic la școlile Somma Lombardo și Saronno”, Lombardia și Piemont, Italia), Dorina Apostol (profesor colaborator al ILR, la bază învățătoare, originară din Galați, în prezent „cadru didactic la CEIP Serra Gelada, CEIP Els Tolls etc.”, Comunidad Valenciana, Spania), Mihaela Horumbete (profesor colaborator al ILR și profesor colaborator al Institutului Cultural Român, la bază profesoară de limba și literatura română, originară din Sibiu, în prezent „cadru didactic la CEIP Gabriel y Galan, CEIP Virgen de la Ribera, Madrid, Spania), Lucian Eduard Condruț (profesor colaborator al ILR, la bază profesor de limba și literatura română, originar din Brăila, în prezent „cadru didactic la CEIP Calixto Ariño, CEIP Miraflores etc.” din Zaragoza, Spania).

Mulțumesc tuturor colaboratorilor, subiecților intervievați, copiilor, colegilor, profesorilor de LCCR, elevilor și, bineînțeles, autorilor care semnează unitățile Ghidului. Recunoștința mea se îndreaptă în special către Ioana Repciuc și Adina Hulubaș, a căror pasiune și pricepere au contribuit decisiv la apariția acestui volum.

Iași, 9.11.2020

Editorul

etnologie

Botuș - Suceava, 1980. Foto: Ion H. Ciubotaru, Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei

Preșcolar

Mama Mariei a anunțat-o că va avea un frățior peste câteva luni. Ieri se plimbau pe stradă și o femeie care vindea mere a venit la mama ei:

- Poate ți-e poftă, uite un kil de mere!
- Mulțumesc, arată bine într-adevăr. Sunt dulci?
- Da, dulci și proaspete!

Ghicitoare:

Merge duda pe cărare,
Patru ochi, patru picioare,
Patruzeci de unghișoare.

(Femeia însărcinată)

Primar

Cea mai răspândită convingere din perioada sarcinii este aceea că toate poftele alimentare ale femeii gravide trebuie să fie îndeplinite, în caz contrar este posibil să se piardă copilul. Prin urmare, oamenii se simt obligați să le dea viitoarelor mame tot ce ele își doresc.

Popoare aflate la mari distanțe pe glob au credințe similare, ceea ce arată că temerile umane sunt universale. Și în Peru se spune că femeia însărcinată care nu mănâncă ce dorește va suferi un avort spontan. În alte țări se crede că va ieși un semn pe copil în forma alimentului neprimat (Egipt, Senegal, nordul Africii).

La italieni, pe lângă acest efect se adaugă o naștere foarte dureroasă, de unde și expresia „togli una voglia, levi una doglia” – „o poftă în plus, o durere în minus”.

Field, C. (2010), *Rites of Passage in Italy*, în „Gastronomica: the journal of food and culture”, University of California Press, Berkeley, vol.10, nr.1, p. 32–37

Bartoli, L. (2007), *Venir au monde. Les rites de l'enfantement sur les cinq continents*, Petite Bibliothèque Payot, Paris

semn din naștere

modificare de culoare a pielii, de diverse forme, care nu dispăre pe parcursul vieții

dudă

fructul dudului, de culoare albă sau roșu închis, cu gust dulce

deochi

boală misterioasă ce se instalează subit, manifestată prin stări de amețală, dureri de cap, tremur, greață. Poartă numele cauzei sale, este „din ochi”, provocată „de ochi”

descântec

text literar (poezie) folosit pentru tratarea bolilor, alături de leacuri și remedii vechi. Formula magică este însoțită de gesturi specializate (se suflă deasupra capului celui bolnav etc.)

pomană

dar, ajutor pentru cineva. Se crede că ajunge pe Lumea cealaltă, adică în viața veșnică

nași

familie ce mijlocește botezul și cununia, considerați „părinți spirituali”. Cele două evenimente din viață nu pot avea loc fără ei

cumetrie

petrecere după botez la care participă părinții, nașii copilului, rude și prieteni

Ieri s-a născut sora mea. Bunica a venit din România să o vadă. În timpul vizitei la spital, i-a legat la mână un fir roșu de lână ca să crească mare și sănătoasă.

Descântec (fragment):

Ieși deochi
Dintre ochi,
De la Vasile,
De la Neculai,
Să rămâi curat,
Luminat,
Ca argintul strecurat.

Tata se gândește pe cine să roage să o boteze pe Emilia, sora mea. Prietenul lui este politicoș și harnic, așa că mâine va merge la el să îi ceară acest lucru. Dacă acceptă, el și soția sa vor deveni nașii surorii mele.

Strigătură la cumetrie:

Cine-i om de viță bună,
Tot botează și cunună!

Se crede că până la botez copilul este foarte vulnerabil. Firul de ață roșie la mână atrage atenția oamenilor și ferește de deochi.

În Italia, Spania și Germania copiii nou-născuți sunt îmbrăcați în roșu complet pentru a fi feriți de rele. Denumit în țările acestea „malocchio”, „mal de ojo” și „bösen Blick”, iar în Franța „mauvais œil”, deochiul este o amenințare pretutindeni în lume. În lumea arabă, talismanul împotriva privirilor răuvoitoare are chiar forma unui ochi albastru, într-o mărgea numită „nazar”.

Italiana, franceza, spaniola și româna au un termen specializat pentru această înrudire, care în alte limbi (cum ar fi engleza) nu există. Italienii spun „compare”, spaniolii „comadre”, francezii „commère”, iar românii „cumătru”, ceea ce înseamnă „cu mama / cu tatăl”.

Alegerea nașilor este foarte importantă, pentru că se spune că le va semăna copilul. Cumătrul nu poate fi supărat, nu se permite cearta cu „cei care ți-au făcut pomană și ți-au botezat copilul”. Dacă va boteza o soră sau un frate nu i se va mai spune „soră” și „frate” ci „cumătră” și „cumătru”, deoarece legătura spirituală este mai importantă decât cea de sânge.

Ciubotaru, S. (2005), *Folclorul medical din Moldova. Tipologie și corpus de texte*, Editura Universității „A. I. Cuza”, Iași

Ieri a fost botezul lui Mihai, fratele Danei. Astăzi familia lui, nașii de botez și prietenii au venit acasă la Mihai. Nașa îl spală pe fin cu o apă specială, în care s-au pus tot felul de lucruri alese de moașă sau de alte femei pricepute.

Mama lui Mihai crede că fiecare obiect pus în apă îi va aduce nou-născutului o calitate. El va fi:

Scump ca argintul,
Dulce ca mierea,
Bun ca pâinea.
Sănătos ca oul,
Roșu ca bujorul,
Atrăgător ca busuiocul
Și alb ca laptele.

Când baia s-a terminat, nașa l-a dus pe bebeluș la icoanele din casă, apoi femeile au turnat apa din cădiță la un copac din fața blocului în care locuiește Mihai.

Ghicitoare:

Am un pom
Cu ramurile în jos
Și cu rădăcina-n sus.
(Omul)

Se spune că așa cum îl curăță și cum îl îmbracă nașa, așa se va purta copilul când va crește și toată viața sa. Diferite boli ale pielii sunt puse în popor pe seama faptului că nu a fost spălat bine copilul la această băiță.

Baia conține ingrediente ce îi vor asigura copilului o viață fericită: busuioc pentru noroc, petale – frumusețe, ou – sănătate, ban – bogăție, sare – atractivitate, lapte – piele albă, orez – spor în toate, agheasmă – protecție divină etc. În localitatea Molise, situată în sudul Italiei, nou-născutul primea ca dar un ou și sare. Acestea simbolizau cunoaștere și pricepere.

Apa nu se aruncă oriunde, ci la un pom roditor, să crească și copilul înalt ca el, să aibă urmași (roade). În Germania și Elveția este foarte răspândit obiceiul de a se planta un copac la nașterea unui copil („Geburtsbaum”). Arborele poate fi văzut ca un „alter-ego” al omului, felul în care se dezvoltă dezvăluind viitorul comun.

Marian, S. F. (1995), *Nașterea la români. Studiu etnografic*, Grai și Suflet – Cultura Națională, București

Hulubaș, A. (2014), *Credințe despre naștere în contextul urban din Moldova. Memoria tradițională*, Editura Universității „A. I. Cuza”, Iași

fin

relație de înrudire cu persoana care te-a cununat/ botezat

moașă

femeie în vârstă care ajută femeile să nască acasă la ele, în urmă cu aproape o sută de ani.

Nu avea școală medicală, cunoștea numeroase metode și remedii tradiționale. În prezent o femeie apropiată de mamă joacă acest rol la botez (duce copilul la biserică, pregătește apa de băiță a doua zi, o cară afară)

alter-ego

alt eu al persoanei, altă formă a identității acesteia

noroc

evenimente de viață fericite. În basme, eroii se duc adeseori „să își caute norocul în lume”, adică să dobândească o stare materială bună și să se împlinescă afectiv

divinație

practică magică prin care se urmărește aflarea viitorului. Se folosește în special la începutul unei noi perioade: „calendarul de ceapă” descoperă lunile ploioase de peste an în Ajun de Sfântul Vasile; la debutul vârstei de căsătorie fetele vor să știe cum le va fi soțul etc.

magie prin contagiune

principiu magic care se sprijină pe ideea că două lucruri care au fost în contact se influențează reciproc și după ce sunt separate

Pavel a împlinit un an. Mama lui a pregătit casa de sărbătoare. Vor veni la ei nașii să îl tundă pentru prima dată.

După ce i-au luat din păr lui Pavel, nașii i-au adus o tavă plină de obiecte: chei de mașină, seringă, bani, creion, caiet, chiar și un ou. Toți cei de față voiau să vadă ce va alege prima dată. Pavel a luat seringă și mama lui a spus că se va face doctor.

Urare:

Să fie copilul frumos,
Sănătos, norocos, curajos,
Să ajungă om mare,
Conducător de oști
Și stăpân peste păsări și
animale

Ca Dumnezeu cel mare.

La fel ca la noi, nici la italieni nu are voie nimeni să scurteze unghiile copilului prima dată, sau să îl tundă, în afară de nașă.

Românii aruncă părul tăiat într-un loc unde își doresc părinții să ajungă copilul (ex. universitate), sau se poate păstra în casă, fiind considerat „norocul” lui.

Tava dată la un an pentru a afla viitoarea meserie este o practică întâlnită și în China, unde se cheamă „Zhuazhou” („alegere de la prima aniversare”), în Japonia – „Erabitori” („alege și ia un obiect”), Coreea – „Doljanchi” („prima aniversare”) și Vietnam – „Thôi Nôi” („părăsirea leagănului”).

Primul obiect luat de copil reprezintă simbolul ocupației sale, o divinație ce se bazează pe magia prin contagiune.

Hulubaș, A. (2012), *Obiceiurile de naștere în Moldova. Tipologie și corpus de texte*, Editura Universității „A. I. Cuza”, Iași

Părinții mei s-au cunoscut la Napoli și la scurt timp au decis să se căsătorească. I-am întrebat cum au ales ziua nunții lor. Mama a fost bucuroasă să-și amintească.

Era într-o primăvară, mama și tata locuiau de 2 ani în Italia. Mama știa de la bunicul că nu e bine să se căsătorească în luna mai și de aceea au amânat nunta pentru vară.

Ei aveau liber de la muncă într-o zi de marți și au ales la început această zi. Vecinii noștri italieni le-au spus că nu e bine să o organizeze nunta într-o zi de marți.

Nici bunica din România nu a vrut să plece la drum în această zi. Așa că s-au căsătorit duminică, în prima săptămână din luna iunie.

Cântec liric:

Frunză verde de păsat,
Tinerel m-am însurat,
Tinerică mi-am luat,
Iubește și mic și mare
Și-mi face des supărare.
Că trăiesc tot cu bănat
Numai eu îs vinovat,
Că-ntr-o marți m-am însurat.

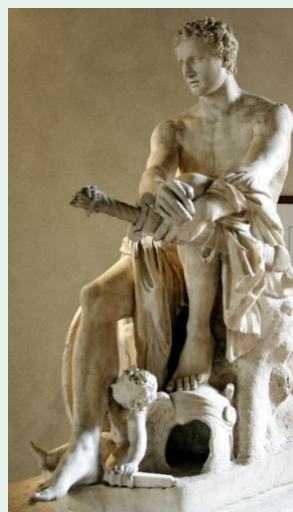
Numeroase popoare consideră că nunțile în luna mai aduc nefericire tinerilor. Superstiția există la popoarele romanice (încă din Antichitate) cât și la ruși, germani și scoțieni. Proverbele susțin această credință: It. „La sposa majulina / Non si godi la cortina”; Fr. „Si comme le peuple dit vray, la mauvais s'épouse en may”.

Italianii mai spun „né di venere né di marte ci si sposa né si parte, né si inizia un'arte”, iar spaniolii zic ceva similar: „en martes ni te cases ni te embarques”.

Românii au și zicala „toate pe dos, și nunta marțea”. Ei nu pleacă la drum marți fiindcă în această zi sunt „trei ceasuri rele”.

Numele zilei marți vine de la zeul roman Marte (foto) care aducea războiul și cearta, deci marțea este o zi a dușmăniei.

Marian, S., F. (1995), *Nunta la români*, Grai și Suflet – Cultura Națională, București

Ciubotaru, S. (2010), *Obiceiuri nupțiale din Moldova. Tipologie și corpus de texte*, Editura Universității „A. I. Cuza”, Iași

nuntă
parte din riturile de trecere alături de naștere și înmormântare, evenimente ce marchează schimbări mari în viața omului

superstiție
convingere fără bază științifică, transmisă pe cale orală într-o anumită comunitate. Poate fi negativă (ceva rău se va întâmpla dacă...), sau pozitivă (ex. mă spăl cu ou roșu în prima zi de Paști ca să fiu sănătos tot anul, roșu în obraji)

zicală
expresie, proverb care conține o lecție de viață

ceas rău
moment periculos când poate fi dobândită o boală sau poate avea loc un accident. Poporul român pune aceste perioade nefaste pe seama unor duhuri nevăzute, ce doresc răul oamenilor

cântec
text artistic ce exteriorizează sentimente intense de iubire, jale, înstrăinare etc.

colac

(de la un vechi cuvânt slav, *kolo*, ce înseamnă roată) pâine consumată ritual la diferite evenimente importante din viața oamenilor

semănat

6 obicei de iarnă ce urmărește asigurarea pe cale magică a belșugului în anul care vine. Copiii aruncă boabe și urează: „Sănătatea noului și Anul Nou cu bine!” Orezul sau grâul aruncate în casă nu se mătură până a doua zi (pe 2 ianuarie), ca toată puterea lor fertilizatoare să se scurgă în temelie casei

orație

urare în versuri ce se ține în cadrul unor ceremonii tradiționale: când se aduc daruri, se ia mireasa de acasă pentru căsătoria în biserică etc. Conține povestiri despre evenimente simbolice

Valentina a fost astăzi la nunta prietenilor ei. În biserică, preotul a ținut o predică frumoasă în românește iar apoi a vorbit și în spaniolă, ca să onoreze pe invitații spanioli. Când ceremonia s-a terminat, lumea i-a așteptat afară cu boabe de orez. Toți aruncau peste ei, ca să fie fericiți toată viața.

Când nunta era aproape gata, Valentina a văzut că mirii au dăruit nașilor doi colaci mari. Ea și-a amintit că a dat această pâine frumos împletită și nașilor fetei ei, când au botezat-o. Colacii aveau diferite modele pe ei și erau foarte gustoși.

Orație la colaci:

Iar noi, nașule, finii dumitale,
Nu ți-aducem parale,
Ci ne-arătăm cu colăcei
Foarte buni și frumoși.
Colăcei de grâu frumos,
Ca și fața lui Hristos
Să vă fie de folos.

În Antichitate romanii obișnuiau să arunce pe capul miresei grâu, obicei ce s-a păstrat până de curând în Sicilia și Sardinia. În prezent, la ieșirea mirilor din biserică se aruncă orez (în Italia și în Spania), pentru a atrage bogăție în viața lor.

În prima zi din an, la români se merge cu Semănatul și se dă cu grâu (sau orez, mai nou) în casele oamenilor. La nunți se aruncă acum bomboane.

Grâul este folosit și pentru colaci, o pâine rituală ce se dă nașilor de cununie în semn de mulțumire, după nuntă. Această coptură se face la ocazii deosebite și în Serbia, Bulgaria, Rusia, Ucraina și Ungaria.

La botez, colacii au rolul de a răscumpăra copilul de la nași. În cazul în care colacii nu se dau, se crede că copilul nu aparține părinților biologici, ci acelora care l-au botezat.

Field, C. (2010), *Rites of Passage in Italy*, în „Gastronomica: the journal of food and culture”, University of California Press, Berkeley, vol.10, nr.1, p. 32–37

Marian, S., F. (1995), *Nunta la români*, Grai și Suflet – Cultura Națională, București

George a fost ieri la cununia religioasă a verișoarei lui și i-a auzit pe părinți spunând așa către miri:

„Casă de piatră!”

Mama lui i-a explicat că așa se urează la căsătoria cuiva.

Tatăl lui George i-a povestit apoi că e mai scump să construiești o casă din piatră, deci tinerilor căsătoriți li se dorește să aibă parte de bogăție și fericire în căminul lor.

George a observat că italienii îi urau verișoarei lui „Auguri e figli maschi!” (Felicitări și copii băieți!) iar francezii, care erau prietenii marelui, ziceau “Bon marriage!” (Căsătorie fericită!).

Foto: Ion H. Ciubotaru

Ghicitoare:

Am o grădină din patru pereți,
Împărțită înăuntru în mai multe părți
Și deasupra pusă o pălărie.

(Casa)

Casele la țară sunt construite astfel: în zonele montane, cu multe păduri, predomină lemnul atât pentru pereți, făcuți din bârne, cât și la acoperiș, format din draniță / șindrilă. Acolo unde s-a putut extrage piatra de carieră, cum este în ținutul Orhei din Republica Moldova, gospodăriile s-au ridicat cu această materie primă, inclusiv pentru garduri sau pentru cușca pentru cățel.

Orhei, Republica Moldova

„Din cas-afară ieșeau,
'N grajd de piatră că intrau,
Caii de frâu că-și luau,
La fântână că-i duceau,
Cu apășoară-i adăpau;
Iar acas' de se-ntorceau,
Fân tocat că le dedeau,
De căpestre că-i legau,
La biserică mergeau
Sfânta rugă d-ascultau”

(Baladă)

Foto: Eugen Bâzgu

Casele în piatră pot fi văzute și în Italia, Franța, Spania, Marea Britanie și peste tot unde pietrele fasonate sunt la îndemâna locuitorilor.

Bâzgu, E., Ursu, M. (2009), *Arhitectura vernaculară în piatră*, Î.E.P. Știința, Chișinău
Teodorescu, G.-D. (1982), *Poezii populare române*, Minerva, București

cununie religioasă
slujbă în biserică prin care este recunoscută căsătoria

arhitectură populară
modul și aspectul în care locuitorii unui sat își construiesc locuințele cu ajutorul meșterilor; abilitățile lor sunt transmise pe cale orală și prin ucenicie, fără studii într-o instituție

draniță, șindrilă
bucăți de lemn tăiate cu cuțite speciale, care se suprapun ca solzii la pește pentru a izola casa

carieră de piatră
șantier în aer liber în care se extrage piatra prin săpături, explozii etc.

apășoară
apă oferită cu grijă, alintată

a adăpa
a da apă la animale, a bea

fasonat
tăiat cu o anumită formă

mărțișor

obiect tradițional ce are numele derivat de la luna în care este oferit: martie. În satele din Constanța i se mai spunea mărțișuș, în cele din Prahova mărț, la Mehedinți mărțic. Obiceiul identic există și în Republica Moldova, în Bulgaria se cheamă martenitsa, în Macedonia martinka, Albania marse, în Grecia manak, martes

pârliț

ars, fript; aici cu semnificația de insolație

mimosa

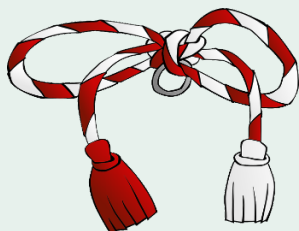
în limba română „acacia”

talisman

obiect care aduce noroc sau alungă răul. Trifoiul și potcoava sunt cele mai răspândite asemenea amulete

În fiecare an, Ana face mărțișoare cu mama ei pentru a le oferi pe 1 martie colegilor și doamnei educatoare. Ea răsucesce un fir de ață albă cu un fir de ață roșie. Știe de la mama că este bine să ții la tine obiectele acestea norocoase:

„Cine poartă mărțișoare
Nu mai e pârliț de soare!”

După ce a fost purtat la încheietura mâinii sau în piept cel puțin șapte zile, mărțișorul se leagă de un pom. Dacă pomul va avea fructe multe și bune înseamnă că și omul care a ținut mărțișorul va fi sănătos și fericit tot anul.

Alteori, mărțișorul se rupe de la mână când se văd prima dată berzele pe cer și se aruncă după ele cu următoarele cuvinte:

„Na-ți negrețele și dă-mi albețele!”

adică păsările să ia ce e murdar (negru), și să aducă sănătate, piele albă, nearsă de soare.

Foto Sergiu Ciubotariu

Inițial, mărțișorul era oferit de părinți copiilor mici, înainte de răsăritul soarelui, pe data de 1 martie. Fetele de măritat mai purtau și ele mărțișoare la gât, cu un ban de aur sau argint, sau la încheietura mâinii, pentru a-și păstra pielea albă și frumoasă peste vară. Cu banul cumpărau caș și vin roșu. Flăcăii din Bucovina (județul Suceava) purtau mărțișorul la căciula din blană.

foto Varvara Buzilă

Românii din Italia au dus cu ei mărțișorul, tradus în italiană „marzolino”. El este explicat ca o „leggenda di primavera” ce are legătură cu revenirea vegetației după perioada iernii.

Așa cum arborii au puterea să se refacă după frigul lung, tot așa oamenii își doresc să redevină puternici și plini de viață. Firul purtat la mână și apoi legat la un copac fructifer stabilește o continuitate între forța naturii și viața oamenilor.

În data de 8 martie, în Italia se dăruiesc femeilor florile plantei „mimosa”, care sunt și primele flori ale primăverii. Se crede că planta de mimoză are puterea de a transfera forța sa către oameni.

Femeile primesc cel mai des aceste talismane fiindcă ele dau viață copiilor și au grijă de familie. Încă din preistorie se credea că femeile posedă taina vieții și că plantele rodesc datorită lor.

Niculiță-Voronca, E. (2008), *Datinile și credințele poporului român*, Saeculum Vizual, București

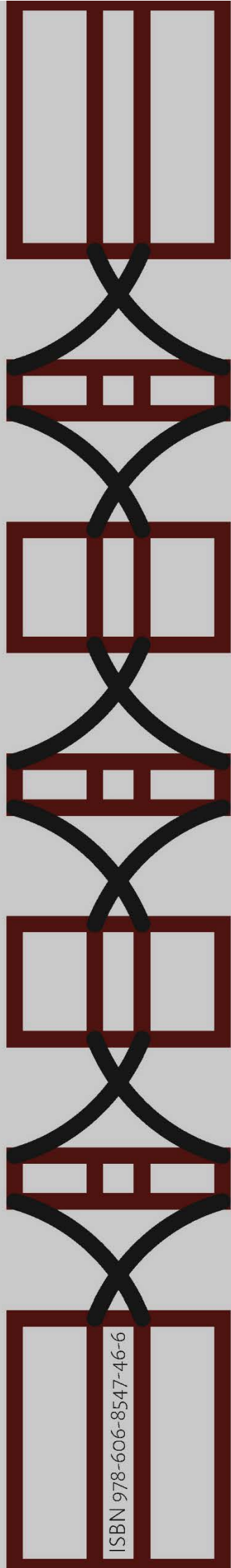
Prefața.....p. i-viii

Secțiunea Etnologie	Titlul	Nivelul	Pag.
Adina Hulubaș	semne din naștere	preșcolar-primar	1
Adina Hulubaș	fir roșu, de deochi	preșcolar-primar	2
Adina Hulubaș	scăldușca	primar-gimnaziu	3
Adina Hulubaș	luatul din păr	primar-gimnaziu	4
Adina Hulubaș	nunta	primar-gimnaziu	5
Adina Hulubaș	colacii de nuntă	primar-gimnaziu	6
Adina Hulubaș	casă de piatră!	preșcolar-primar	7
Adina Hulubaș	mărțișorul	preșcolar-primar	8
Ioana Repciuc	numărători	preșcolar-primar	9
Ioana Repciuc	colindele creștine	primar-gimnaziu	10
Ioana Repciuc	colindele precreștine	primar-gimnaziu	11
Ioana Repciuc	jocurile cu măști	primar-gimnaziu	12
Ana Daniela Farcaș	busuiocul	primar-gimnaziu	13
Ana Daniela Farcaș	ouăle de Paște	primar-gimnaziu	14
Ioana Repciuc	caii	gimnaziu-liceu	15
Ioana Repciuc	dorul	gimnaziu-liceu	16
Ana Daniela Farcaș	ziceri	gimnaziu-liceu	17
Ramona Besoiu	lolele	primar-gimnaziu	18
Hannelore Baier	Maifest	primar-gimnaziu	19
Sorin Radu	vecinătățile	primar-gimnaziu	20
Ioan Marian Țiplic	fire nevăzute	gimnaziu-liceu	21
Ioana Repciuc	...de basm	gimnaziu-liceu	22
Ioana Repciuc	balauri, zmei, dragoni	gimnaziu-liceu	23
Ioana Repciuc	ecologia, cândva	gimnaziu-liceu	24
Secțiunea Istorie – Arheologie	Titlul	Nivelul	Pag.
Lavinia Grumeza	mesajul lui Themhes	primar-gimnaziu	25
Lavinia Grumeza	mesaj de la Franziska	primar-gimnaziu	26
Lavinia Grumeza	Sarmizegetusa Regia	gimnaziu-liceu	27
Leonidas Rados	migrația studentăască	gimnaziu-liceu	28
Leonidas Rados	studenți la Torino	gimnaziu-liceu	29
Flavius Viaceslav Solomon	trei amici la Stuttgart	primar-gimnaziu	30
Alexander Rubel, Roxana Gabriela Curcă	Zeilor Mani	gimnaziu-liceu	31
Flavius Viaceslav Solomon	deportări în Siberia (I)	gimnaziu-liceu	32
Flavius Viaceslav Solomon	deportări în Siberia (II)	gimnaziu-liceu	33
Dorin Dobrinu	Trenul foamei	gimnaziu-liceu	34
Flavius Viaceslav Solomon	minorități la Iași	gimnaziu-liceu	35
Andrei Cușco	minorități în Republica Moldova	primar-gimnaziu	36
Andrei Cușco	exilul	gimnaziu-liceu	37
Andrei Cușco	refugiații	gimnaziu-liceu	38
Sorin Radu	bunicul Brittei	gimnaziu-liceu	39
Ioan Marian Țiplic	ziduri înalte	primar-gimnaziu	40

Secțiunea Filologie	Titlul	Nivelul	Pag.
Veronica Olariu	de acasă...	primar-gimnaziu	41
Ioan Mircea Farcaș	în casă...	primar-gimnaziu	42
Alexandru L. Cohal	rude, familii, uniuni	primar-gimnaziu	43
Florin Teodor Olariu	să dăm un nume...	gimnaziu-liceu	44
Veronica Olariu	în haine vechi...	gimnaziu-liceu	45
Florin Teodor Olariu	atât de diferiți!	gimnaziu-liceu	46
Ioan Mircea Farcaș	...din aceeași sursă	gimnaziu-liceu	47
Ioan Mircea Farcaș	floarea-soarelui	gimnaziu-liceu	48
Florin Teodor Olariu	pagini de jurnal	gimnaziu-liceu	49
Ramona Besoiu	uite cine cu cine vorbește	primar-gimnaziu	50
Dorina Apostol	...în pauza mare	gimnaziu-liceu	51
Oana Topală	rădăcini comune	primar-gimnaziu	52
Oana Topală	acești bilingvi de aplaudat	primar-gimnaziu	53
Mihaela Horumbete	în limba maternă	primar-gimnaziu	54
Oana Topală	în mai multe limbi	gimnaziu-liceu	55
Mihaela Horumbete	din clasă...	primar-gimnaziu	56
Mihaela Horumbete	...acasă	gimnaziu-liceu	57
Secțiunea Sociologie – Antropologie			
	Titlul	Nivelul	Pag.
Mariana Paliev	de la o țară la alta	primar-gimnaziu	59
Hannelore Baier	când ești minoritar	primar-gimnaziu	60
Mariana Paliev, Alexandru L. Cohal	muncă și studiu	gimnaziu-liceu	61
Mariana Paliev	migrația feminină	gimnaziu-liceu	62
Alexandru L. Cohal	orfanii albi	gimnaziu-liceu	63
Lucian Eduard Condruț, Alexandru L. Cohal	notele cele mai bune	gimnaziu-liceu	64
Alexandru L. Cohal	din nou acasă	gimnaziu-liceu	65
Alexandru L. Cohal	fără de acasă	gimnaziu-liceu	66
Dan Gabriel Sîmbotin	lumea este casa mea	gimnaziu-liceu	67
Ramona Besoiu	făcut în casă	primar-gimnaziu	68
Dan Gabriel Sîmbotin	fel de fel de bucate	gimnaziu-liceu	69
Dan Gabriel Sîmbotin	plecări	gimnaziu-liceu	70
Dan Gabriel Sîmbotin	sosiri	gimnaziu-liceu	71
Dan Gabriel Sîmbotin	la tine acasă!	gimnaziu-liceu	72
Alexandru L. Cohal	vorba de-acasă	gimnaziu-liceu	73
Alexandru L. Cohal	casa	gimnaziu-liceu	74

Bibliografie.....p.75-78

Modele grafice ale unităților

Ghidul este un
instrument
nou și atractiv
cu care, la școală
și acasă, educatorii
pot transmite
copiilor migranților
repere esențiale ale
identității românești,
explicându-le
totodată, pe înțelesul
lor, complexele
teme ale migrației.

ISBN 978-606-8547-46-6